

Göran Schmidt civ.ing. (kemiteknik), biolog, lärare, skolledare, numera författare och föreläsare.
Webbplats: gshmidt.se Mail: schmidt.gbg@gmail.com

Skolans regelverk, Skolverket och Skolinspektionen

Av Göran Schmidt

I det här numret av magasinet Genesis har vi valt att fokusera på ursprungsundervisningen i den svenska skolan. Anledningen till det är att flera kristna konfessionella skolor fått kritik och till och med utdömda viten (böter) på grund av just det området. För att kunna få perspektiv på det här ska jag i den här artikeln ge en bakgrundskunskap om hur den svenska skolan styrs.

LAGAR SOM REGLERAR DEN SVENSKA SKOLAN

Verksamheten i den svenska skolan regleras av en rad olika lagar och förordningar.¹ I första hand handlar det om *Skollagen* (2010:800). Den styr all verksamhet från förskolan upp till vuxenutbildningen och formuleringarna där är utgångspunkten för det som sedan står i läroplanerna.

Läroplanerna kompletterar skollagen och preciserar utbildningens värdegrund och uppdrag, dess mål och riktlinjer.

Vid sidan av skollagen och läroplanerna finns det ytterligare ett antal regelsamlingar som påverkar skolan. Dels de "mjukare" som till exempel *diskrimineringslagen* och *barnkonventionen*, och dels *skolförordningen* som hanterar detaljer om hur undervisningen ska organiseras.

Utöver dessa svenska regelsamlingar finns också den övergripande *EU-rätten*. Det är lagar som är gemensamma för alla europeiska medlemsstater och som dessa är skyldiga att följa.

KVALITET, LIKVÄRDIGHET OCH TRYGGHET

Grundbultar i det svenska skolsystemet är att skolan ska vara av god kvalitet, likvärdig oavsett var man bor och en trygg miljö för barnen att vistas i. Oavsett om en elev går i en kommunal eller fristående skola så ska föräldrar kunna lita på att kvali-

FREEPIK

teten är god genom att styrdokumenterna efterlevs. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Varje elev ska ha rätt till det stöd han eller hon behöver, och undervisas av lärare som delar skollagens och läroplanens värdegrund och som är kompetenta både i fråga om ämneskunskaper och pedagogik. Dessutom ska skolan vara icke-konfessionell, det vill säga alla föräldrar ska lugnt kunna skicka sina barn till skolan utan att behöva oroa sig för att barnen ska påverkas till förmån för någon viss åskådning. ►

CENTRALA LAGTEXTER

Skollagen och läroplanerna har ett antal formuleringar som återopas i Skolinspektionens rapporter, och som används som underlag för myndighetens kritik. De är följande, med de centrala begreppen kursiverade:

- **Skollagen 1 kap. 5 §:** Utbildningen ska vila på *vetenskaplig grund* och beprövad erfarenhet.

- **Skollagen 1 kap. 7 §:** Undervisningen vid fristående skolor ska vara *icke-konfessionell*. Utbildningen i övrigt får ha en konfessionell inriktning. Deltagandet i konfessionella inslag ska vara frivilligt.

- **Läroplan för grundskolan (Igr 22) avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag/Saklighet och allsidighet:** Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen.

- **Läroplan för grundskolan (Igr 22)² del 5 Kursplanen för biologi:** Eleverna ska genom undervisningen få inblick i *naturvetenskapens världsbild med evolutionsteorin som grund och på så sätt kunna utveckla sin förmåga att skilja mellan naturvetenskapliga och andra sätt att beskriva och förklara omvärlden*.³ Naturvetenskapliga teorier om livets uppkomst, samt livets utveckling och mångfald utifrån evolutionsteorin, utgör delar av det centrala innehållet. Enligt kursplanen ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar ett *kritiskt tänkande* kring sina egna resultat, andras argument och olika informationskällor.

- **Kommentarmaterial från Skolverket till kursplanen i biologi:** *Evolutionsteorin har en särställning som teoretisk grund för hela biologiämnet*. Skolans biologiuundervisning har ett evolutionärt perspektiv både när man studerar ekosystem och människans fysiologi. Genom att anlägga vetenskapshistoriska och filosofiska aspekter på evolutionsteorin ska eleverna få inblickar i vad den har inneburit för vår kultur, världsbild och syn på naturen och naturvetenskapen. Eleverna ska få perspektiv på hur den har utvecklats och vilken kulturell påverkan den har haft.

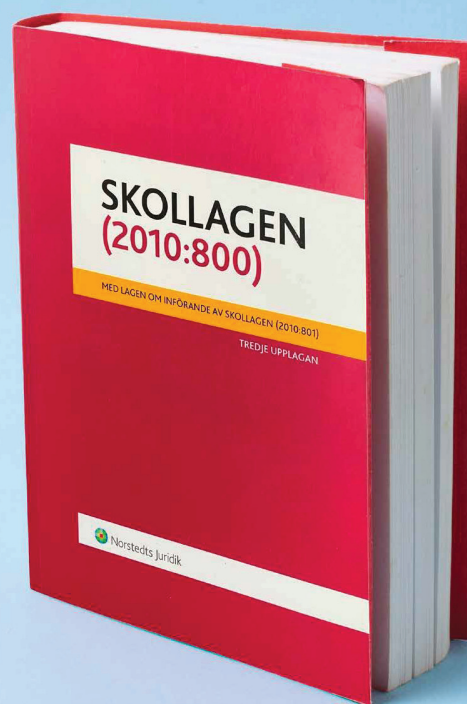
- **Prop. 2009/10:165 s. 227:** Undervisningen som sker inom skolans val i grundskolan i form av fördjupning i bl.a.

kristendom måste ske på ett sådant sätt att den fortfarande är icke-konfessionell, dvs. den ska vila på vetenskaplig grund och vara saklig och allsidig. Det innebär bland annat att det *i själva undervisningen inte får förekomma några som helst inslag av utövande beännelsekaraktär*.

Merparten av de här skrivningarna ur skolans styrdokument är sakliga och rimliga, även om vi som har ett mer nyanserat perspektiv på frågan naturligtvis anser att valet av evolutionsteorin som grund för biologiämnet är minst sagt omotiverat. Av följande artikel kommer det att framgå att Skolinspektionens utredare tillämpar dem på ett sätt som ger dem en betydligt mer hårdsmält innebörd.⁴

En formulering som Skolinspektionen undviker att beakta vid tillsynsärendena, även om den brukar nämnas flyktigt, är den formulering som funnits med sedan 1994. Alla sådana tendenser ska aktivt motverkas.

FREEPIK WIKIMEDIA

• Läroplan för grundskolan (Igr 22) Avsnitt 1 skolans värdegrund och uppdrag/Grundläggande värden:

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. *I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande (även här författarens kursivering). Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering som har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Alla sådana tendenser ska aktivt motverkas.*

• **Förståelse och medmänsklighet:** Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering som har samband med ... religion eller annan trosuppfattning... Alla sådana tendenser ska aktivt motverkas.

SKOLAN OCH STATEN

Det finns framför allt två statliga myndigheter inom det svenska skolområdet: Skolverket och Skolinspektionen.⁵

1. Skolverket: Skolverket arbetar på uppdrag av regeringen och har till uppgift att sätta ramarna för undervisningen ända från förskolan upp till vuxenutbildningen. Det gör man genom att formulera läroplaner, precisera vad som ska tas upp i de olika ämnena, tillverka nationella prov med mera. Dessutom tar man fram statistik över skolorna, ordnar med lärarfortbildning, utfärdar legitimationer och mycket annat. När personal inom Skolverket arbetar fram ändringar i kursplaner (grundskolan) och ämnesplaner (gymnasiet) så sker det i form av referensgrupper med bland annat forskare som sakkunniga. Det är förväntat att de synpunkter som universitetets representanter framför kommer att ha en betydande inverkan på hur Skolverket formulerar läroplanerna och därmed på vad som kommer att stå i de styrdokument som den enskilde läraren har att rätta sig efter i sin undervisning och som Skolinspektionen sedan grundar sina bedömningar på.

2. Skolinspektionen: Hur kan man då vara säker på att skolan verkligen är bra, likvärdig och trygg? Det är här Skolinspektionen kommer in i bilden. Denna statliga myndighet har en viktig roll när det gäller att bevaka kvaliteten på Sveriges skolor. Det gör man genom inspektioner när man besöker skolor och begär in olika dokument och intervjuar elever, personal och rektorer. Efter en inspektion skickas ett beslut till huvudmannen för skolan, som antingen kan vara kommunen (om det är en kommunal skola) eller skolans styrelse (om det är en fristående skola). I beslutet anges vilka förhållanden som bedöms uppfylla styrdokumentens krav och vilka som eventuellt inte anses göra det. Om påtalade brister inte åtgärdas inom en viss tid så kan Skolinspektionen förelägga skolan vite (böter) eller i värsta fall dra in tillståndet att driva skolan tillfälligt eller permanent.

Skolinspektionen har därför stor makt – och därmed rimligen ett lika stort ansvar – för att deras bedömningar är korrekta och i enlighet med styrdokumentens bokstav och anda. Och sakkunniga inom universitetsvärlden bär det yttersta ansvaret även om de "bara" bidrar med sina uppfattningar i olika sakfrågor.

De kristna friskolor som fått kritik av Skolinspektionen (och ibland även Skolverket) de senaste åren har bland annat – eller som i fallet med Friskolan Mosaik: enbart – fått det på grund av att inspektionen bedömer att skolan brister i fråga om att bygga sin undervisning på vetenskaplig grund och att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Det här förhållandet ska vi titta närmare på i nästa artikel.

NOTER

1. Regler som får konsekvenser för enskilda individer eller företag kallas lagar och därför måste de alltid beslutas av riksdagen. Reglerna kallas förordningar om de inte får sådana konsekvenser, och de får beslutas direkt av regeringen utan beslut i riksdagen.
2. De tidigare läroplanen hade en skrivning som togs bort i den senaste versionen. Den löd: "Undervisningen ska skapa förutsättningar för eleverna att kunna skilja mellan naturvetenskapliga och andra sätt att skildra omvärlden."
3. LGR 11 hade skrivningen: "samt få perspektiv på hur den har utvecklats och vilken kulturell påverkan den har haft." Den är numera borttagen.
4. I synnerhet om man tillhör de 8-15 procent av Sveriges befolkning som bekänner sig som bekännande kristna eller muslimer. Enligt ChatGPT 20240904 är andelen bekännande kristna i landet 5-10% och för muslimer 3-5%.
5. Det finns även en tredje myndighet med ett mer begränsat uppdrag som vi inte kommenterar här, nämligen Specialpedagogiska skolmyndigheten som ansvarar för stöd till elever i behov av sådant.